

Aleksander W. BARKOW, Władimir M. CHOMICZ

**Ewolucja instytucji uwolnienia od odpowiedzialności karnej
w kontekście reformy prawa karnego Republiki Białoruś**

*Evolution of the Institution of Release from Criminal Responsibility in Light of the
Reform of Byelorussian Criminal Law*

Instytucję uwolnienia od odpowiedzialności karnej w kodeksie Karnym Białorusi z 1960 r. i w projekcie przyszłego kk (według stanu na 21.09.1993 r.) tworzą dwie grupy stosunkowo samodzielnych norm: 1) normy o uwolnieniu od odpowiedzialności karnej, które dotyczą szerokiego kręgu przestępstw i stosowane są w przypadkach, kiedy cele kary mogą być osiągnięte bez stosowania środków odpowiedzialności karnej; normy uwolnionych od odpowiedzialności karnej, których stosowanie ma na celu stymulowanie pożądanego, postkryminalnego zachowania się sprawcy (w szczególności takiego, jak ujawnienie przestępstwa).

Do pierwszej grupy wchodzi ogólnie postacie uwolnienia od odpowiedzialności karnej. Te postacie uwolnienia przewidziane w normach części ogólnej kodeksu karnego posiadają uniwersalny charakter. Do drugiej grupy wchodzi szczególne postacie uwolnienia od odpowiedzialności karnej, które przewidziane są w normach części szczególnej kk i dotyczą konkretnych przestępstw.

Początków kształtowania się instytucji uwolnienia od odpowiedzialności karnej w prawie karnym Białorusi należy dopatrywać się w *Podstawach ustawodawstwa karnego Związek SRR z 1958 r.*, które w cz. I art. 43 przewidywały możliwość uwolnienia od odpowiedzialności karnej sprawcy. Uchwalony w 1960 r. kk Białorusi znacznie rozszerzył możliwości uwolnienia od odpowiedzialności karnej sprawców przestępstw, przewidując następujące uwolnienia: uwolnienie od odpowiedzialności karnej w wyniku zmiany sytuacji przedawnieniem ścigania (art. 46 kk), uwolnienie w rezultacie zmiany sytuacji (cz. 1 art. 48 kk); uwolnienie

wraz z przekazaniem sprawy do sądu społecznego (art. 49 kk), uwolnienie za poręką (art. 44), uwolnienie nieletniego z przekazaniem materiałów sprawy do rozpatrzenia przez komisję do spraw nieletnich (pkt. 3, cz. 3, art. 48 kk).

Należy podkreślić, że przyjęty w kk Białorusi 1960 r. system postaci uwolnienia od odpowiedzialności karnej tworzony był pod wpływem wydanej w tym okresie dyrektywy KPZR, nastawionej na „wszechstronne rozszerzenie uczestniczenia społeczności w walce z przestępczością”. Rzecz jasna, że rozszerzenie możliwości uwolnienia od odpowiedzialności karnej sprawców winnych popełnienia przestępstw zawierających nieznaczne niebezpieczeństwo i stosowania wobec nich resocjalizacyjnych środków społecznego oddziaływania mogło dać pozytywny wynik, jednakże przy przestrzeganiu, co najmniej, dwóch warunków: 1) uwolnienie od odpowiedzialności karnej we wszystkich przypadkach, niezależnie od jego postaci, stosowane jest tylko wobec tych przestępców, których mając na względzie wagę popełnionego przestępstwa i stopień ich pedagogicznego zaniedbania — można zresocjalizować poprzez alternatywne, w stosunku do odpowiedzialności karnej, środki oddziaływania; 2) w kraju istnieje rozwinięty system społecznych instytucji (ośrodków i form rehabilitacji socjalnej), odpowiednio przygotowanych i zdolnych realizować kontrolę socjalną nad zachowaniem się i pedagogicznym procesem (praca rehabilitacyjna takich osób). Niestety, takiego systemu społecznych urządzeń nie stworzono, co stanowi istotną przeszkodę w zakresie efektywnego stosowania instytucji uregulowania od odpowiedzialności karnej, umocnienia w społeczeństwie świadomości konsekwentnej odpowiedzialności za popełnione przestępstwo.

Instytucja uwolnienia od odpowiedzialności karnej stała się jednak nierozzerwalną częścią obowiązującego w Białorusi prawa karnego, doskonalili się w miarę nagromadzenia doświadczeń w toku jej stosowania, dostrzegania braków w regulacji ustawodawczej. W 1977 r. kk został uzupełniony przez przepis art. 48¹, przewidujący możliwości uwolnienia sprawcy od odpowiedzialności karnej, z zastosowaniem do niego administracyjnej odpowiedzialności. W 1982 r. ustawodawca usiłował ujednoczyć podstawy zwolnienia od odpowiedzialności karnej, przewidując w cz. 3 art. 48 kk, że także uwolnienie jest dopuszczalne, jeżeli sprawca popełnił czyn, posiadający cechy przestępstwa, które nie zawiera dużego społecznego niebezpieczeństwa, a poprawę sprawcy można osiągnąć bez stosowania kary.

Odpowiednio do każdej ogólnej postaci uwolnienia od odpowiedzialności karnej, pojęcie czynu nie zawierającego dużego społecznego niebezpieczeństwa, ale posiadającego cechy przestępstwa, zostało określone do-

¹ Zob. oboszczionnyje materiały, „Litieraturnaja gazieta” 1993, 22 sientabria.

kładniej i uzupełniono je innymi formalnymi warunkami. Mianowicie, uwolnienie od odpowiedzialności karnej i pociągnięcie do odpowiedzialności administracyjnej było możliwe, jeżeli za takie przestępstwo ustawa przewidywała karę w postaci pozbawienia wolności na czas nie dłuższy, niż rok bądź inną łagodniejszą karę; natomiast uwolnienie z przekazaniem sprawy do sądu społecznego — jeżeli takie przestępstwo zostało popełnione po raz pierwszy.

Przez wprowadzenie jednolitej dla szeregu postaci ogólnych uwolnienia od odpowiedzialności karnej podstawy — „popełnienie przez sprawcę czynu, posiadającego cechy przestępstwa nie zawierającego dużego niebezpieczeństwa społecznego” — ustawodawca próbował rozwiązać zaistniały w teorii spór co do prawnego charakteru czynu, za popełnienie którego sprawcę uwalniano od odpowiedzialności karnej (czy mianowicie można mówić o tym czynie jako o przestępstwie, jeżeli sprawca został uwolniony od odpowiedzialności karnej, czy nie stanowi to dekryminalizacji czynu w płaszczyźnie stosowania ustawy karnej i w dopuszczalnych przez nią granicach?).

Z tym zagadnieniem związany jest także problem przestrzegania zasady domniemania niewinności sprawcy, dopóki sąd nie uzna sprawcy za winnego popełnionego przestępstwa. Jeżeli jednak, zgodnie z obowiązującym prawem karnym i procesowym, uwolnienie od odpowiedzialności karnej może stosować nie tylko sąd, lecz także prokurator, to w istocie rzeczy mamy tu do czynienia z uznaniem sprawcy za winnego popełnienia przestępstwa jeszcze w stadium postępowania przygotowawczego, co niejednokrotnie uznawane było przez teorię za niedopuszczalne. Konsekwentnie wypowiedany jest pogląd, że uwolnienie od odpowiedzialności może być stosowane tylko przez sąd. Ustawodawca starał się rozwiązać obydwie problemy poprzez wprowadzenie nowej terminologii określającej ten czyn, za którego popełnienie dopuszczalne jest uwolnienie od odpowiedzialności karnej.

W myśl przepisu cz. 3 art. 48 kk takie uwolnienie jest możliwe, jeżeli sprawca popełnił czyn posiadający cechy przestępstwa, które nie zawiera dużego społecznego niebezpieczeństwa (zwróćmy uwagę: nie przestępstwo, lecz czyn posiadający cechy przestępstwa). Intencja takiego ujęcia tegoż przepisu była jasna: jeżeli w art. 48 kk mówi się już nie o przestępstwie, a jedynie o czynie posiadającym cechy przestępstwa, to, mogłoby oznaczać, że chodzi o czyn jeszcze nie w pełni przestępczy i w konsekwencji, stosowanie uwolnienia od odpowiedzialności karnej może znajdować się w gestii organów, prowadzących postępowanie przygotowawcze.

Jednakże, po krótkiej dyskusji nad wspomnianą nowelizacją uznano jednoznacznie, że popełnienie „czynu, posiadającego cechy przestępstwa” jest niczym innym, jak popełnieniem określonego przestępstwa. W ten

sposób nowelizacja ta nie usuwała sprzeczności pomiędzy charakterem prawnym uwolnienia od odpowiedzialności karnej i proceduralnym trybem jej stosowania.

Uwolnienie od odpowiedzialności karnej w sensie teoretycznym i praktycznym może mieć miejsce tylko w tym przypadku, jeżeli zostało stwierdzone, że konkretny sprawca popełnił czyn przestępczy. Problem zastosowania warunkowego uwolnienia od odpowiedzialności karnej pojawia się wtedy, gdy, z jednej strony, istnieją podstawy do pociągnięcia danego sprawcy do odpowiedzialności karnej, a z drugiej strony, istnieją okoliczności o charakterze przedmiotowym i podmiotowym (niewielkie społeczne niebezpieczeństwo popełnionego przestępstwa, popełnienie przestępstwa po raz pierwszy itp.) wskutek czego rysuje się możliwość resocjalizacji sprawcy, bez pociągnięcia go do odpowiedzialności karnej. W ten sposób istota instytucji uwolnienia od odpowiedzialności karnej tkwi nie w zmianie charakteru prawnego czynu (ten czyn jest przestępstwem lub — w ostateczności — był przestępstwem w chwili jego popełnienia), lecz w zmianie charakteru odpowiedzialności. Uwolnienie konkretnego sprawcy, który popełnił przestępstwo, od odpowiedzialności karnej (zgodnie z ogólnymi postaciami uwolnienia) dopuszczalne jest tylko w tych przypadkach, kiedy cele resocjalizacji i indywidualnej prewencji mogą zostać zrealizowane bez zastosowania środków odpowiedzialności karnej.

Instytucja uwolnienia od odpowiedzialności karnej zakłada ściśle wyjaśnienie istoty i treści odpowiedzialności karnej, ponieważ bez tego nie można zrozumieć, od czego właściwie uwalnia się sprawcę przestępstwa, kto i jaki organ państwowy pociąga do odpowiedzialności karnej i w konsekwencji może postanowić o uwolnieniu od takiej odpowiedzialności.

Te zagadnienia znajdowały się w polu widzenia autorów projektu kk Białorusi, którego koncepcja teoretyczna i model prawny opracowali pracownicy naukowcy wydziału prawa białoruskiego uniwersytetu. W projekcie kk Białorusi ogólne postacie uwolnienia od odpowiedzialności karnej przewidziane są w ramach rozdziału I *Odpowiedzialność karna*, rozpatrywane są jako ustanowiona ustawą karną możliwość stosowania alternatywnych rozwiązań wobec odpowiedzialności karnej.

Po raz pierwszy w praktyce obowiązujących ustaw karnych projekt kk, w art. 39 wskazuje na istotę i treść odpowiedzialności karnej. Według poglądów autorów projektu „odpowiedzialność karna wyraża się w skazaniu w imieniu Republiki Białorusi wyrokiem sądu sprawcy przestępstwa, jak również na wymierzeniu takiemu sprawcy na podstawie skazania kary, bądź innych środków oddziaływania zgodnie z niniejszym kodeksem”. Podstawę odpowiedzialności karnej stanowi więc akt skazania wyrokiem sądu osoby, która popełniła przestępstwo, jako przestępcy

Tak pojmowana odpowiedzialność karna nie ogranicza się jednak do skazania przez państwo sprawcy, lecz stwarza także dla niego na czas określony (w zależności od wagi popełnionego przestępstwa) szczególny status — status skazanego, gdyż niezależnie od tego, czy odbywa on wymierzoną mu karę, czy też już ją odbył, skazanego obejmuje się systemem wychowawczym, podporządkowanym organom państwa, realizującym środki odpowiedzialności karnej. Nad osobami, które były skazane i odbyły karę (objętymi systemem skazania), realizowany jest, w przypadkach przewidzianych w ustawie — profilaktyczny dozór, co więcej, w projekcie kk Białorusi skazanie bez wymierzenia kary przewiduje się jako samoistny środek realizowania odpowiedzialności karnej (art. 69 projektu kk).

Ponieważ odpowiedzialność karna zaczyna się (staje się realna dla osoby, która popełniła przestępstwo) z chwilą wydania przez sąd wyroku skazującego, to konsekwentnie również i akt uwolnienia od odpowiedzialności karnej może być zrealizowany tylko przez sąd i wyraża się w uwolnieniu sprawcy przestępstwa od państwowego skazania go jako sprawcy przestępstwa na podstawie wyroku sądu.

Uwolnienie od odpowiedzialności karnej stosowane jest według uznania sądu. Art. 71 projektu kk stanowi, że osoba, która popełniła przestępstwo, może zostać uwolniona od odpowiedzialności karnej... tylko w przypadkach, przewidzianych w niniejszym kodeksie. Ustanowienie podstaw uwolnienia od odpowiedzialności karnej (niewysokiego, społecznego niebezpieczeństwa popełnionego przestępstwa i sprawcy, który je popełnił i jako następstwa tego — możliwości resocjalizacji sprawcy bez zastosowania środków oddziaływania związanych z odpowiedzialnością karną), zakłada oceniającą czynność sądu. Dlatego stosowanie ogólnych postaci uwolnienia od odpowiedzialności karnej ma fakultatywny charakter. Postanowienie o uwolnieniu od odpowiedzialności karnej lub o pociągnięciu do niej wydaje sąd w kontekście osiągnięcia celów odpowiedzialności karnej (czego nie da się powiedzieć o szczególnych postaciach uwolnienia od odpowiedzialności karnej). Jedyne wyjątki stanowią zwolnienie od odpowiedzialności karnej w związku z upływem okresów przedawnienia, kiedy to sąd obowiązany jest uwolnić sprawcę od odpowiedzialności, jeżeli zachowane zostały wszystkie ustanowione przez ustawę warunki (art. 72 projektu kk). Jednakże również w rozpatrywanych przypadkach, kiedy popełniono przestępstwo, zagrożone karą śmierci, postanowienie o uwolnieniu od odpowiedzialności karnej ze względu na przedawnienie ścigania, wydawane jest według uznania sądu.

Projekt kk znacznie zwięźsza wykaz postaci ogólnych uwolnienia od odpowiedzialności karnej, w porównaniu z obowiązującą ustawą karną. Uwarunkowane to jest istotnymi zmianami w socjalnej i politycznej

strukturze społeczeństwa, niedopuszczalnością, w nowych warunkach, przymusowego nakładania na społeczne instytucje i kolektywy pracownicze obowiązków, dotyczących resocjalizacji sprawców przestępstw. Niecelowe jest nakładanie takich obowiązków na poszczególne osoby, ponieważ nie są one w stanie sprostać im w sposób należyty. W związku z tym w projekcie nie przewiduje się uwolnienia od odpowiedzialności karnej z przekazaniem sprawy do sądu społecznego bądź z przekazaniem sprawy na porękę kolektywowi pracowniczemu lub organizacji społecznej.

Projekt kk przewiduje następujące ogólne postaci uwolnienia od odpowiedzialności karnej:

- 1) w wyniku upływu terminów przedawnienia (art. 72 kk);
- 2) ze względu na utracenie przez czyn społecznego niebezpieczeństwa w wyniku zmiany sytuacji (cz. 1 art. 75 projektu kk);
- 3) ze względu na utracenie przez sprawcę społecznego niebezpieczeństwa (cz. 2 art. 75 projektu kk);
- 4) nieletniego z oddaniem pod dozór rodziców lub osób, które ich zastępują (art. 102 projektu kk).

Zgodnie z cz. 2 art. 75 projektu kk utracenie społecznego niebezpieczeństwa przez sprawcę związane jest z konkretnym zachowaniem się sprawcy po popełnieniu przestępstwa, konieczne jest, żeby taki sprawca szczerze wyraził skruchę, uznał swoją winę, zaś wyrządzona szkoda została przez niego wyrównana. Prócz tego ta postać uwolnienia od odpowiedzialności karnej stosowana jest w tym przypadku, gdy sprawca pierwszy raz popełnił przestępstwo, nie zawierające dużego społecznego niebezpieczeństwa.

Omawiana postać uwolnienia od odpowiedzialności karnej zbliżona jest do szczególnych postaci uwolnienia, przewidzianych w części szczególnej kk, ponieważ pobudza czynną skruchę sprawcy i stymuluje należyte postkryminalne zachowanie.

Przekazanie nieletniego, który popełnił przestępstwo, pod dozór rodziców lub osób, które ich zastępują dopuszczalne jest tylko pod warunkiem złożenia przez nich kaucji. Wysokość kaucji określa sąd w granicach nie mniejszych, niż dziesięć minimalnych płac pracowniczych. W przypadku popełnienia przez osobę przekazaną pod dozór, w ciągu roku nowego przestępstwa umyślnego, kwota złożonej kaucji przechodzi na rzecz państwa.

Wszystkie przewidziane w projekcie kk Białorusi ogólne postaci uwolnienia od odpowiedzialności karnej zapewniają możliwość osiągnięcia celów odpowiedzialności karnej bez uciekania się do sankcji karnej.

Jak już było wspomniane, szczególne postaci uwolnienia od odpowiedzialności karnej określone zostały w normach części szczególnej kk. W projekcie kk Białorusi jedna ze szczególnych postaci uwolnienia ure-

gulowana została w części ogólnej, w związku z normami, dotyczącymi instytucji współuczestnictwa. Jest to: uwolnienie od odpowiedzialności karnej członka organizacji przestępczej.

Szczególne postaci uwolnienia od odpowiedzialności różnią się istotnie od ogólnych postaci uwolnienia. Różnice występują w podstawach, warunkach i celach uwolnienia, które w przewidzianych przez ustawę przypadkach występują jako sposoby pobudzenia sprawcy do należytego postkryminalnego zachowania się (ujawnienie uczestników, zaniechanie przestępczej działalności, przyznanie się do winy i aktywnego pomagania w wykryciu przestępstwa, naprawienie szkody).

Okazuje się, że szczególne postaci uwolnienia od odpowiedzialności karnej posiadają nieco inny charakter prawny, niż postaci ogólne. Szczególnie postaci uwolnienia od odpowiedzialności karnej, wchodzi także do instytucji prawnej, której normy zostały ustanowione po to, aby stymulować pozytywne zachowania się postkryminalne.

Kk Białorusi 1960 r. przewiduje pięć szczególnych postaci uwolnienia od odpowiedzialności karnej: uwolnienie obywatela Republiki Białorusi, zwerbowanego przez wywiad zagraniczny do prowadzenia wrogiej działalności przeciwko Białorusi, jeżeli obywatel nie podjął żadnych czynności w ramach wykonania otrzymanego zadania i dobrowolnie zawiadomił organy władzy o swoich powiązaniach z zagranicznym wywiadem (cz. 2 art. 61 kk); uwolnienie sprawcy, który dał łapówkę, jeżeli żądano jej od niego lub jeżeli dany sprawca po wręczeniu łapówki dobrowolnie zawiadomił o tym zdarzeniu (cz. 3, art. 170 kk); uwolnienie sprawcy, który dobrowolnie oddał broń palną, wojskowe zapasy lub materiały wybuchowe, przechowywane przez niego bez odpowiedniego zezwolenia (cz. 2, art. 213 kk); uwolnienie sprawcy, który dobrowolnie oddał nielegalnie wyprodukowane lub przygotowane do zbycia przyrzędy służące do stosowania gazów łzawiących, paraliżujących system nerwowy i innych przedmiotów nadających się do spowodowania obrażeń u ludzi (cz. 2, art. 213 kk)², uwolnienie od odpowiedzialności karnej za nabywanie, przechowywanie, przewóz i przesyłanie narkotyków sprawcy, który dobrowolnie oddał narkotyki lub dobrowolnie zwrócił się do zakładu medycyny o udzielenie mu pomocy lekarskiej w związku z używaniem narkotyków w celach nielecniczych (uwaga do art. 219 kk)³.

Stosowanie wymienionych wyżej postaci uwolnienia od odpowiedzialności karnej, zwłaszcza przewidzianych w cz. 2 art. 61, cz. 3 art. 170 i cz. 2, art. 213 kk, potwierdziło ich efektywność stymulowania czynnego żalu u sprawców, którzy dopuścili się przestępstw. To stało się przyczyną bardziej szerokiego uwzględnienia szczególnych postaci uwolnienia w

² Op. cit.

³ „Wiedomosti Wierchownoho Sowjeta Riespubliki Bielaruś” 1993, nr 2, s. 13.

projekcie kk Białorusi, w celu wzmoczenia pozytywnego postkryminalnego postępowania sprawców. Wraz z dalszym rozwojem wcześniej stosowanych norm o uwolnieniu od odpowiedzialności karnej, projekt został uzupełniony o sześć nowych norm.

W zależności od celów, które stawia się przed szczególnymi postaciami uwolnienia, można wyodrębnić trzy grupy norm: stymulujące wykrycie przestępstw popełnionych w formie współuczestnictwa, stymulowanie naprawienia szkody, wyrządzonej przestępstwem, wyrównanie innych wywołanych następstw.

Jako środek zachęcający do ujawnienia współuczestników i wykrycia szczególnie ciężkich przestępstw uwolnienie od odpowiedzialności karnej przewiduje się w trzech wypadkach.

W art. 18 projektu kk,⁴ umieszczonym za przepisem określającym organizację przestępczą, sformułowana została norma, według której członek takiej organizacji — z wyjątkiem jej organizatora i przywódcy — może zostać uwolniony przez sąd od odpowiedzialności karnej lub kary za popełnione przez niego w ramach tejże organizacji przestępstwa, jeżeli dobrowolnie zawiadomił on o istnieniu przestępczej organizacji i aktywnie przyczynił się do jej ujawnienia. Ta zasada nie rozciąga się na sprawców, którzy popełnili w ramach przestępczej organizacji zabójstwo umyślne.

W tym przypadku autorzy projektu kk uważają za w pełni uzasadniony taki kompromis ze sprawcą, aby osiągnąć wskazane wyżej cele. Podobne podejście jest celowe z powodów następujących: trudności w ujawnianiu jej członków, zwłaszcza organizatorów i przywódców, konieczność przyciągania na stronę wymiaru sprawiedliwości sprzymierzeńców z grona członków organizacji przestępczej. W tych wypadkach uwolnienie od odpowiedzialności karnej staje się bodźcem, który jest zdolny „przezwyciężyć” obawę przed prawdopodobnym odwetem ze strony organizacji przestępczej.

Zbliżona pod tym względem jest treść uwagi do art. 312 projektu kk, ustanawiająca zasadę, zgodnie z którą uwalnia się od odpowiedzialności uczestnika zmywy, mającej na celu przejęcie władzy państwowej w drodze zamachu na konstytucyjne organy władzy, bądź w inny niekonstytucyjny sposób, jeżeli on dobrowolnie i w porę zawiadomił o tym przestępstwie organy władzy i czynnie ułatwił wykrycie zmywy.

Analizowane normy posiadają ważną specyfikę: zamieszczenie ich w ustawie stwarza możliwości „odstąpienia” współuczestników, wprowadza nieufność pomiędzy nimi, utrudnia wspólną działalność przestępczą, po-

⁴ „Wiedomosti Sjezda Narodnych Dieputatow SSSR i Wierchownoho Sowjeta SSSR” 1990, nr. 41, s. 813.

drywa spójność przestępczych wspólnot. Taką specyfikę wykazują w szczególności wymienione wcześniej zasady pozwalające uwolnić od odpowiedzialności karnej sprawcę łapownictwa czynnego, który dobrowolnie złożył o tym zawiadomienie. Zgodnie z przypiskiem do art. 376 projektu kk sprawca winny pośrednictwa w łapownictwie, jak również uczestnik wręczający łapówkę uwalnia się od odpowiedzialności karnej, jeżeli po dokonaniu czynności przestępczej dobrowolnie złożył o tym zawiadomienie.

Uwolnienie od odpowiedzialności karnej, jako powołane do tego, aby skłaniać sprawcę do naprawienia wyrządzonej szkody, przewidziane zostało w dwu normach projektu kk Białorusi. W uwadze „5” do rozdziału *Przestępstwa przeciwko własności* sformułowana została norma, dająca podstawę do stosowania uwolnienia od odpowiedzialności karnej wobec sprawcy, który dopuścił się zagarnięcia przez kradzież, oszustwo, przywłaszczenie, marnotrawstwo bądź przez nadużycie stanowiska służbowego lub dopuszczającemu się przywłaszczenia znalezionej cudzego mienia, bądź wyrządzającemu właścicielowi szkodę majątkową czynem, nie zawierającym znamion zagarnięcia. Uwolnienie jest możliwe, jeżeli wymienione przestępstwa zostały popełnione bez okoliczności kwalifikujących, sprawca przyznał się do winy, czynnie ułatwiał wykrycie przestępstw i w całości wyrównał szkodę materialną.

Takie uregulowanie prawne stymuluje czynną skruchę sprawcy i sprzyja maksymalnemu złagodzeniu społecznie niebezpiecznych następstw przestępstw przeciwko mieniu.

Zgodnie z uwagą „1” do art. 348 projektu kk, świadek, poszkodowany, ekspert lub tłumacz uwalniani są od odpowiedzialności karnej, za świadomie złożone fałszywe zeznanie, świadomie fałszywą opinię lub świadomie fałszywe tłumaczenie w toku rozpatrywania cywilnych i karnych spraw bądź w toku postępowania przygotowawczego lub przesłuchania, a także postępowania sądowego (przed wydaniem wyroku lub postanowieniem), jeśli zawiadomili o fałszywych danych przez nich przedstawionych lub o fałszywej opinii i tłumaczeniu.

Taka norma daje przestępcy możliwość naprawienia swojego zachowania, skłania go do zapobiegnięcia w porę szkodzie, jakiej doznałyby inne osoby i wymiar sprawiedliwości.

Zadaniu stymulowania zaniechania wykonywanych przestępstw służą dwie postacie uwolnienia od odpowiedzialności karnej.

Zgodnie z uwagą do art. 256 projektu kk przewiduje się możliwość uwolnienia od odpowiedzialności karnej za nielegalne sporządzenie nabywania, przechowywania lub noszenia broni palnej, zapasów wojskowych lub materiałów wybuchowych, za nielegalne sporządzenie i noszenie broni białej, za nielegalne sporządzenie przyrządów służących stosowaniu ga-

zów i przedmiotów, którymi można zadać ludziom obrażenia, w tym także, przy pomocy których można wywołać w nich elektrowstrząsy. Dla zastosowania uwolnienia konieczne jest, ażeby przestępstwo zostało popełnione nie w kwalifikujących okolicznościach i aby sprawca dobrowolnie oddał wszystkie nielegalne sporządzone, nabyte, przechowywane lub noszone przedmioty i rzeczy, które zostały wyżej wymienione.

Według uwagi do art. 359 projektu kk do sprawcy, który zbiegł z miejsca pozbawienia wolności, aresztu tymczasowego, czy też z miejsca zatrzymania, może być zastosowane uwolnienie od odpowiedzialności karnej, jeżeli dobrowolnie powróci do tych miejsc.

Tworząc szczególne postaci uwolnienia od odpowiedzialności karnej, autorzy projektu kk Białorusi wychodzili z założenia, że takie uwolnienia nie powinno być sprzeczne z zasadą nieodwracalnej odpowiedzialności za przestępstwo, sformułowaną w projekcie kodeksu. Zabezpieczenie tego założenia tkwi w tym, że uwolnieniu od odpowiedzialności karnej podlegają mniej niebezpieczni przestępcy, przyczyniający się do wykrycia przestępstw i ujawnienia bardziej niebezpiecznych sprawców; z reguły są to przestępcy, których czyny nie wyrządziły wielkiej straty materialnej i znacznej fizycznej szkody; wreszcie, powinni to być sprawcy, którzy wykazaliby się wysoką aktywnością we współdziałaniu przy wykryciu przestępstwa i złagodzeniu jego skutków, którzy decydując się na dobrowolne ujawnienie, przeżyli poważny psychiczny przełom, wyłączający konieczność prawnokarnego oddziaływania dla osiągnięcia celów karnej odpowiedzialności.

S U M M A R Y

Criminal responsibility in the criminal legislation in force in the Byelorussian Republic and in the draft of the Penal Code of Byelorussia comprises general and particular forms of release. General forms of release from criminal responsibility are applied to a broad range of offences in the cases where the objectives of criminal responsibility can be achieved without resorting to the means of punishment. These forms of release from responsibility are of universal character and are regulated in the general provisions of the Penal Code. Particular forms of release are meant to stimulate positive post-criminal behaviour of the perpetrators. They are applied after a definite kind of offence has been committed and are specified in the particular provisions of the Penal Code.

The draft of Penal Code reduced the number of general forms of release from criminal responsibility by abandoning the practice of release accompanied by measures of social treatment. The number of specific forms of release, however, increased to stimulate detection of organized crime, to induce active repentance and to redress the results of the perpetrated act. The application of general and particular forms of release from criminal responsibility does not at all exclude social responsibility, even though the means of punishment are not applied.